

تحلیلی بر گذران اوقات فراغت جوانان در مناطق روستایی ایران (مطالعه موردی: دهستان سیگار شهرستان لامرد)

فضلیه دادورخانی^۱، بهرام هاجری^۲، مرتضی قنبری^۳، مهدی حاجیلو^۴

چکیده

اوقات فراغت، فعالیتی است که اعضای جامعه از اجبارهای محیط کار و الزامات زندگی، از طریق آن استعداد های خود را توسعه بخشیده، شخصیت خود را گسترش می دهند. با توجه به نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰، نزدیک به ۲۹ درصد از جمعیت کشور در مناطق روستایی زندگی می کنند و عمده ی آنها را کودکان و نوجوانان و جوانان تشکیل می دهند و اگر به نیازهای فراغتی آنها پاسخ داده نشود و برنامه ریزی صورت نگیرد در آینده ای نه چندان دور موجب مهاجرت این گروه های سنی به نقاط شهری شده و باعث می شود که روستا از نیروی کار فعال محروم شود و نتیجه ی کلی آن عقب ماندگی نقاط روستایی نسبت به نقاط شهری می باشد. در این تحقیق، رابطه میان متغیرهای جنسیت، نزدیکی محل زندگی به شهر، طبقه اجتماعی و رضایت فرد با میزان گذران اوقات فراغتشان مورد ارزیابی قرار گرفت. روش تحقیق، به صورت پیمایشی بوده که از طریق ابزار پرسشنامه خود ساخته تکمیل گردیده است. جامعه آماری (دهستان سیگار) ۱۰۰۶۰ نفر جمعیت دارد که به تعداد ۳۲۲ نفر پرسشنامه توزیع شده است. برای آزمون متغیرهای مورد نظر از نرم افزار آماری SPSS و آزمون آماره t و رگرسیون استفاده شده است. نتایج به دست آمده از آزمون فرضیات نشان می دهد که بین میزان گذران اوقات فراغت مردان و زنان تفاوت معناداری وجود دارد. میزان رضایت از گذران اوقات فراغت بر میزان گذران اوقات فراغت اثر مثبت دارد. همچنین روستاییانی که به شهر نزدیک تر هستند فعالیت های اوقات فراغت بیشتری دارند و نیز طبقه اجتماعی فرد اثر مثبتی بر میزان گذران اوقات فراغت دارد.

واژگان کلیدی: اوقات فراغت، مهاجرت، دهستان سیگار، شهرستان لامرد

۱. دانشیار جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران

b.hajari@yahoo.com

۲. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران

۳. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران

۴. دانشجوی کارشناسی ارشد جغرافیا و برنامه ریزی روستایی، دانشگاه تهران

یکی از عرصه‌هایی که زندگی روزمره را بازنمایی می‌کند و قدرت و مقاومت را در زندگی انسان‌ها به نمایش می‌گذارند، فراغت است. فراغت عرصه‌ای است که اختیار و آزادی انسان‌ها در آن بیشتر قابل اعمال است. از این رو است که گفته‌اند فراغت می‌تواند فرهنگ ایجاد کند و هویت افراد را آشکار سازد. فعالیت‌های اوقات فراغت دوران کودکی و نوجوانی عموماً برای رفتارهای اوقات فراغت در دوران بزرگسالی بسیار مهم تلقی گردیده است (رفعت جاه، ۱۳۸۴: ۶۵). اوقات فراغت به عنوان مفهوم جدیدی که محصول جدایی کار از خانه، پیشرفت‌های فناورانه و تقسیم کار اجتماعی است، این فرصت را مهیا کرد که انسان (هر چند کوتاه) از اجبارها و محدودیت‌های نظم اجتماعی مدرن رها شود (کیو یتسو، ۱۳۸۰: ۸۰). در حقیقت اوقات فراغت، عرصه‌ی اجتماعی نوینی است که در بستر مدرنیته، تغییرات فرهنگی اجتماعی معاصر و رشد فرهنگ مصرف‌گرایی معنا و اهمیت یافته است. بنابراین فراغت پدیده‌ای است که با تمدن صنعتی پیوند دارد. در چنین تمدنی، دو شرط لازم برای پیدایش فراغت تحقق یافته است؛ نخست، کار از شکل اجبار فرهنگی و اجتماعی خارج شده و شکل مسئولیت‌آزاد فرد را دارد. شرط دوم، جدا شدن کار از فعالیت‌های دیگر انسان است (ساروخانی، ۱۳۷۰؛ ۷۶۴). فراگیر شدن عناصر نوسازی به ویژه فرآیند صنعتی شدن، موجب از هم گسیختگی و پاره‌پارگی فرآیندهای زندگی روزانه‌ی افراد شده و در نتیجه تفکیک فرایندهای بین ساعات کاری و غیر کاری به وجود آمده است. از این رو، در جوامع جدید امکان فراغت بیش‌تری برای افراد فراهم شده است و اوقات فراغت به عرصه‌ای رو به گسترش همراه با تنوع روز افزونی تبدیل شده است تا جایی که امروزه از تمدن فراغت صحبت به میان می‌آید (صادقی و همکاران، ۱۳۸۹: ۳۵۸). به مفهوم دیگر، فراغت واقعی از نیمه دوم قرن نوزدهم به وجود آمد و در قرن بیستم توسعه یافت و همه‌گیر شد، گسترش فراغت در این قرن به حدی بود که ژورفردومازدیه قرن بیستم را عصر تمدن فراغت نامیدند (سلطانی زرنندی و غیبی زاده، ۱۳۸۹: ۳۹). بنابراین برای رهایی انسان از دام از خود بیگانگی به طرح موضوع فراغت در مقابل کار مبادرت

گردید. به این معنی که افراد از ساعات غیر کاری به عنوان فرصتی برای بازیافت خود و دریافت هویت معنوی خود استفاده نمایند (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۳۸).

اوقات فراغت و چگونگی گذران آن در شکل گیری و تداوم شخصیت افراد نقش بسزایی دارد. از این رو پرداختن به بحث فراغت به منظور ارائه بهترین زمینه های فراغتی و شکل گیری شخصیت های سالم در جامعه، ضروری است. گذشته از این، اوقات فراغت مطلوب سبب توسعه مهارت های عملی و مفید می گردد. در ضمن سبب می شود تا افراد مشکلات زندگی را بهتر تحمل کنند (رابرت، ۱۹۹۹: ۲۳۷). بر همین اساس فعالیت هایی که در اوقات فراغت انجام می شود، باید کاملاً حساب شده بوده و برای شخص و جامعه مفید باشند (جلالی فراهانی، ۱۳۸۸: ۲) بنابراین ایجاد امکانات برای گذران اوقات فراغت به ویژه نوجوانان و جوانان می تواند نقشی موثر در شکل گیری شخصیت آنان و همچنین در سازندگی جامعه داشته باشد. از این رو با فقدان وسایل تفریحی، احتمال بروز کج روی ممکن است افزایش یابد. این عامل باعث می شود بسیاری از جوانان و نوجوانان به سوی فعالیت ها و تفریحات ناسالم کشیده شوند و ممکن است این تفریحات ناسالم خمیر مایه ی بروز کجروی را در این قشر فراهم آورد. در ایران نیز پژوهش های انجام شده حکایت از آن دارد که بسیاری از موارد شدید انحرافات در میان نوجوانان و جوانان نتیجه بی برنامهگی جهت گذران اوقات فراغت است (سازمان ملی جوانان، ۱۳۸۱: ۳۹).

با توجه به نتایج سرشماری سال ۱۳۹۰، نزدیک به ۲۹ درصد از جمعیت کشور، روستایی هستند و عمده ی آنها را کودکان و نوجوانان و جوانان تشکیل می دهند و اگر به نیازهای فراغتی آنها پاسخ داده نشود و برنامه ریزی صورت نگیرد در آینده ای نه چندان دور موجب مهاجرت این گروه های سنی به نقاط شهری شده و باعث می شود که روستا از نیروی کار فعال محروم شود و نتیجه ی کلی آن عقب ماندگی نقاط روستایی نسبت به نقاط شهری می باشد. با توجه به اینکه عوامل اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی در نحوه ی گذران اوقات فراغت در جوامع شهری و روستایی تاثیر بسزایی

دارند که این مولفه ها باعث شده است که جوامع شهری از امکانات و تجهیزات فرهنگی و هنری و ورزشی بالایی برخوردار باشند که توسط نهادها و ادارات مختلف اداره می شوند و برعکس، این گونه امکانات و فضاهای گذران اوقات فراغت در مناطق روستایی وجود ندارد که همچنین هیچ گونه نهاد یا سازمان خاصی در این زمینه در مناطق روستایی وجود ندارد که برای رفع مشکلات فراغتی برنامه ریزی کند (موظف رستمی، ۱۳۸۰: ۱۱۰).

تحقیقات در خصوص اوقات فراغت به ویژه اوقات فراغت روستاییان در کشورهای در حال توسعه ای هم چون ایران چندان گسترده و عمیق نیست. ایران دارای زمینه های تاریخی، سیاسی و اجتماعی و فرهنگی منحصر به فردی است و مهم است که تحقیقات مختلف، ابعاد گوناگون این موضوع را برای تعمیق دانش و فهم درباره ی آن بررسی کند. این تحقیقات می تواند برای سیاست های اوقات فراغت مناطق روستایی نقش مهم و سودمندی داشته باشد. از آنجا که جامعه روستایی ایران دارای ساختار جمعیتی جوانی است و مسائل جوانان در حال افزایش است، لذا توجه به اوقات فراغت روستاییان اهمیت زیادی دارد. ولی متأسفانه در ایران در زمینه اوقات فراغت روستاییان به طور خاص، تحقیقی صورت نگرفته و در واقع به فراموشی سپرده شده است. هدف این تحقیق مطالعه عوامل موثر برگذران اوقات فراغت جامعه روستایی دهستان سیگار شهرستان لامرد می باشد که تا کنون هیچ مطالعه ای درباره ی آن صورت نگرفته است. بر همین اساس تحقیق حاضر با استفاده از مفاهیم نظریه های اوقات فراغت به دنبال پاسخ به این سوال است: آیا بین متغیرهای جنسیت، رضایت، نزدیکی محل زندگی با شهر و طبقه اجتماعی با میزان گذران اوقات فراغت رابطه وجود دارد؟ بدین منظور فرضیه های زیر مطرح می شوند:

۱- بین میزان اوقات فراغت و جنسیت رابطه وجود دارد.

۲- به نظر می رسد بین رضایت فرد از فراغت خود با میزان گذران اوقات فراغت رابطه معناداری وجود دارد.

۳- به نظر می‌رسد بین نزدیکی محل زندگی روستاییان با شهر و گذران اوقات فراغت رابطه وجود دارد.

۴- بین طبقه اجتماعی روستاییان و گذران اوقات فراغت آنها رابطه وجود دارد.

پیشینه تحقیق

مطالعات انجام شده درباره‌ی اوقات فراغت در خارج از کشور فراوان، اما در داخل کشور پژوهش‌های انجام شده محدود است و هنوز جای تحقیقات فراوان درباره‌ی ابعاد مختلف این پدیده وجود دارد. در این قسمت، در ابتدا به برخی از تحقیقات عمده‌ی انجام شده در خارج و سپس تحقیقات داخلی اشاره می‌شود: گراس (۱۹۶۱) از نظریه اوقات فراغت و کار استفاده کرده و اشاره می‌کند که کارکردهای انطباق تفریح و اوقات فراغت خلاق برای جبران خستگی یا از بین بردن تاثیر برخی اشکال کار و در رابطه با کارکردهای نیل به هدف بر تخصیص افتراقی و دستیابی به فرصت‌های گوناگون برای گذران اوقات فراغت تاکید می‌کند. لارابی (۱۹۶۱)، در تحقیقی با عنوان «فراغت گروهی»، که درباره‌ی تمایزات طبقاتی و اوقات فراغت بود، نشان داد که تفاوت معناداری بین زنان و مردان در استفاده از اوقات فراغت وجود دارد. هانیکات (۱۹۸۸) نیز اوقات فراغت را به مثابه یک خلاقیت نگاه می‌کند «جامعه باید برای افراد فرصتی آماده کند تا کارهای خلاقانه تولید کنند و اوقات فراغت همین فرصت است». جی لی و بارگوا (۲۰۰۴)، در تحقیقی به این نتایج دست یافتند که افراد متاهل زمان کمتری را به فعالیت‌های اوقات فراغت نسبت به افراد مجرد اختصاص می‌دهند. در این میان عامل‌های اجتماعی - جمعیتی، درآمد، اشتغال، سن، جنس و نژاد، عامل‌های موثری در استفاده از اوقات فراغت هستند. مطالعه دیگری که توسط واگنر (۲۰۰۶)، انجام شد، نشان دهنده‌ی آن است که متغیرهای جمعیتی و پایگاه اجتماعی، نقش مهمی در اوقات فراغت افراد دارند. فکوهی و مهابادی (۱۳۸۲) در پژوهشی با موضوع "اوقات فراغت و شکل‌گیری شخصیت فرهنگی" (نمونه موردی در دبیرستان دخترانه شهر تهران)، دختران دبیرستان را به دو گروه الف (از بعد اقتصادی و فرهنگی و سلسله مراتب

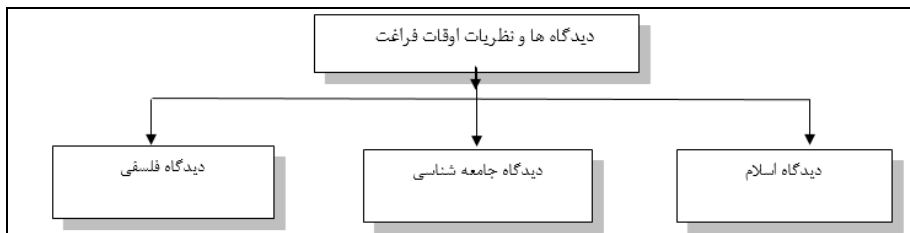
اقتصادی در زمره طبقه بالا) و گروه ب (طبقه پایین جامعه) تقسیم کرده اند، نتایج پژوهش نشان می دهد که این رویکردها و نیز پایگاه اقتصادی و فرهنگی چنین خانواده های در نوع گذران اوقات فراغت هر دو گروه اثر گذاشته است. به طوری که دختران گروه الف از تنوع فراغتی بیشتری برخوردار بوده و علاوه بر گذران فراغت در خانه، در خارج از خانه فعالیت دارند و بر عکس گروه ب بسیار کم تنوع و محدود بوده و تا حد زیادی در فعالیت های داخل خانه متمرکز است. منادی (۱۳۸۶) در تحقیقی با عنوان "اوقات فراغت و چالش های جهانی شدن، مقایسه ی دو نسل" بیان می دارد که جوانان اوقات فراغت خود را متفاوت از والدینشان می گذرانند، جوانان در گذران اوقات فراغت متاثر از جهانی شدن هستند، در حالی که والدینشان اینگونه نیستند و از طرفی بین تحصیلات پدر و مادر و گذران اوقات فراغت رابطه معناداری وجود دارد. عطائی سعیدی و همکاران (۱۳۸۸) در تحقیقی با عنوان "اثرسنجی برنامه های اوقات فراغت دختران دانش آموز" (مطالعه موردی استان خراسان شمالی) به نتایج زیر دست یافتند که میزان دینداری، مشارکت اجتماعی، شادابی و نشاط، آشنایی با اندیشه های امام خمینی (ره) و انقلاب اسلامی در میان دانش آموزان دختر در قبل و بعد از اجرای برنامه تفاوت داشته است. طوری که می توان گفت برنامه اوقات فراغت اثر بخش بوده است و جهت این تاثیر نیز مثبت است. تپیا (۱۳۸۸) در پژوهشی با عنوان "بررسی پایگاه اجتماعی اقتصادی و چگونگی گذران اوقات فراغت در بین دانشجویان جوان (۱۸-۲۹ سال) دانشکده ی علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبائی" نشان می دهد که بین پایگاه اجتماعی- اقتصادی و انواع فراغت با توجه به سطح معناداری ۰/۰۰۴ رابطه وجود دارد و هر چه پایگاه اجتماعی اقتصادی دانشجویان بالاتر باشد از میزان فراغت آنها کاسته می شود. ابراهیمی و مسلمی پطروودی (۱۳۹۰) در تحقیقی با موضوع "اوقات فراغت و عوامل اجتماعی موثر بر آن" (افراد ۱۵- ۶۴ سال شهرستان جویبار) به نتایج زیر دست یافتند که الگوهای گذران اوقات فراغت نشان می دهند که فعالیت های فراغتی "بودن در کنار خانواده" و "تماشای تلویزیون" از مهمترین الگوهای فراغتی جامعه مورد نظر

هستند. همچنین نتیجه رگرسیون چند خطی متغیره، متغیرهای مستقل با اوقات فراغت نشان می دهد از میان متغیرهای مستقل، چهار متغیر (سن، تحصیلات پاسخگو و تحصیلات پدر و مادر) دارای تاثیر معناداری بر اوقات فراغت هستند.

مبانی نظری

افراد از اصطلاح اوقات فراغت تحت تاثیر عوامل مختلف، برداشت های متفاوت و تعاریف مختلفی دارند که این تعریف ها از نظر اقتصادی، اجتماعی، فلسفی، تاریخی، تعلیم و تربیت یا فرهنگی بسیار متفاوت است. فراغت در زبان انگلیسی از Licere, Leisuri به معنای سهولت، آسانی، راحت، فراغت و آسایش گرفته شده است (کوهستانی و خلیل زاده، ۱۳۸۷: ۳۹). در فرهنگ دهخدا، فراغت به معنای آسایش و استراحت، ضد گرفتاری از کار و مشغله، فراغت داشتن و فراموش کردن است (دهخدا، ۱۳۳۹: ۱۲). هانیس گونتر وستر معتقد است اوقات فراغت موضوعی چند بعدی است که عوامل مختلفی در آن نقش دارند. او این عوامل را این گونه بر می شمرد: در ابتدا رابطه بین کار و اوقات فراغت و بعد از آن تقسیم بندی اوقات فراغت با توجه به موقعیت اجتماعی، سن و نحوه استفاده از اوقات فراغت و در نهایت جنبه های مکانی، اقتصادی و اجتماعی اوقات فراغت در زمینه سیاست گذاریها است (لیپل، ۱۹۹۵). از تعاریف متعدد صاحب نظران، نکات مشترک را می توان به دست آورد. از جمله این که، اوقات فراغت مخصوص قسمتی از اوقات آزاد فرد است نه زمان کار، بدیهی است با پیشرفت صنعت و تکنولوژی اوقات فراغت افراد افزایش یافته و از اهمیت بیشتری برخوردار می باشد و در نتیجه گذران اوقات فراغت نوعی رضایت خاطر و آرامش و رفع خستگی حاصل می شود. البته فعالیت های اوقات فراغت بسته به فراغت گر، این گونه تعریف می شود که باید در زمان اوقات فراغت افراد را به دور از هر گونه تعهد شخصی، اجتماعی، خانوادگی و مذهبی دانست (احمدی، ۱۳۸۵: ۹۵).

دیدگاه ها و نظریات اوقات فراغت

شکل ۱: نمودار دیدگاه‌ها و نظریات اوقات فراغت

- دیدگاه اسلام: قرآن کریم می‌فرماید: "فاذا فرغت فانصب و الی ربک فارغب" (پس چون فراغت یافتی به طاعت درکوش و با اشتیاق، به سوی پروردگارت روی آور). خداوند سبحان می‌فرماید: خود را به بندگی من مشغول ساز تا سینه‌ات را از بی‌نیازی پر سازم و تهیدستیت را برطرف کنم و اگر چنین نکنی، دلت را به کارهای مختلف مشغول می‌سازم و نیازت را برآورده نمی‌کنم (سلطانی زرنندی، غیبی زاد، ۱۳۸۹، ۵۹). با آنچه ذکرش رفت طبعاً انتظار می‌رود که انسان خداشناس حتی در اوقات فراغتش نباید جهت‌گیری الهی خویش را کنار بگذارد (فرج الهی، ۱۳۷۳: ۴۱).

- احادیث: امام علی می‌فرماید: "مع الفراغ تکون الصبوه" (همراه با بیکاری و فراغت، تمایل به خواسته‌های شیطانی ظاهر می‌شود).

پیامبر اکرم می‌فرماید: "خلقان کثیر من الناس فیها مفتون الصحه و الفراغ" (بیشتر مردم در دو خصلت دچار گمراهی و ضلالت هستند، یکی در مورد سلامت و دیگری در مورد فراغت) (همان).

- دیدگاه جامعه‌شناسی: کارکرد گرایان (مکتب کارکرد گرایی) در خصوص اوقات فراغت، همانند سایر مباحث خود کوشیده‌اند تا با مشخص کردن کارکرد هر یک از روش‌های گذران اوقات فراغت، تاثیر آنها را بر سایر امور اجتماعی مشخص کنند. بنابراین پرداختن به هر مولفه فرهنگی، جزئی ضروری از کار آنها به شمار می‌رفت، برای نمونه نظر کارکرد گرایان در خصوص تلویزیون که از مصادیق بارز گذران اوقات فراغت می‌باشد، این است که تلویزیون به عنوان یک رسانه، ارزش‌ها و هنجارها را به بینندگان انتقال می‌دهد و به این ترتیب به یکپارچگی جامعه کمک می‌کند، این جامعه

شناسان هر یک از موارد گذران اوقات فراغت را خرده نظام فرهنگی جامعه می دانند که کارکردهای مخصوص خود را دارد (سلطانی زرنندی، غیبی زاد، ۱۳۸۹: ۷۷).

- دیدگاه فلسفی: فراغت از دیدگاه ایده آلیسم به ارزش های مرتبط با مسائل حق، خیر و زیبایی می پردازد. بر همین اساس، دیدگاه های آن درباره اوقات فراغت، شامل نگرش های اخلاقی، زیبایی شناسی و منطق است. این فلسفه، هدف سرگرمی و فعالیت های فوق برنامه را رفاه و راحتی انسان، کاستن از رنج او، افزایش ارزش ها و خصوصاً ارزش های زیبایی شناختی می داند. چنان که هربرت رید عنوان می کند که در یک جامعه سالم مشکل اوقات فراغت وجود ندارد (تند نویس، ۱۳۷۵: ۲۷-۲۸).

- دیدگاه رئالیسم: اهداف برنامه های اوقات فراغت در این دیدگاه، مبتنی بر استفاده از واقعیت عملی زندگی برای رشد شخصیت متعادل و تکامل و پیشرفت آن است. رئالیست ها بر اهمیت توجه به جسم تاکید می کنند، زیرا که یک واقعیت محسوس از وجود آدمی در این دنیا است؛ چنان که جان لاک به عنوان یکی از مفسران این دیدگاه مطرح می کند همه ی اندیشه های ما ناشی از تجربیات حسی است. بنابراین به تربیت حسی از خلال مسافرت ها و مشاهدات اعتقاد راسخ داشته و بر ارزش ورزش و اخلاق تاکید می نماید (همان).

عوامل موثر در نحوه گذران اوقات فراغت (جامعه شهری و روستایی):

عوامل متعددی در نحوه گذران اوقات فراغت بین جوامع شهری و روستایی دخیل هستند که تاثیر گذاری همین عوامل باعث ایجاد تفاوت در نحوه ی گذران و انجام آن می شوند. یکی از این عوامل کمبود امکانات و تجهیزات و نبود مراکز فرهنگی - هنری و ورزشی، یکی از تفاوت ها در جوامع شهری و روستایی، نبود مراکز فرهنگی، هنری در روستاها می باشد. در حالی که در شهرها عمدتاً مراکز متعددی وجود دارد که توسط نهادها و ادارات مختلف اداره می شوند. عامل دیگر تفاوت سطح فرهنگی است. اگر چه امروزه در عصر تکنولوژی و ارتباطات قرار داریم و با پیشرفت روز افزون در امر اطلاع رسانی و تعامل فرهنگ ها تفاوت فرهنگی بین جوامع در حال کم شدن است،

ولی نوع امکانات فرهنگی موجود در شهرها و روستاها باعث گردیده است که هنوز هم شاهد تفاوت در سطح فرهنگی بین این جوامع باشیم. مورد بعد وضعیت اقتصادی می باشد. میزان درآمد خانواده ها در چگونگی گذران اوقات فراغت و انتخاب نوع فعالیت می تواند نقش داشته باشد. با توجه به گسترش روز افزون فن و تکنولوژی و تاثیرگذاری آن در تمامی زمینه های مختلف جامعه به ویژه فعالیت های گذران اوقات فراغت، تفاوت سطح درآمد در روستاها و شهرها عاملی است که نحوه گذران اوقات فراغت را در جوامع فوق (روستایی، شهری) تعیین می کند. عامل دیگری که می توان به آن اشاره کرد، اشتغال است. روستاها به علت داشتن بافت اجتماعی و اقتصادی خاص خود و نیز دارا بودن کارکرد تولیدی باعث گردیده است که فعالیت، کار و تلاش از خصیصه ی مهم آنان به شمار آید. به همین دلیل در روستاها اوقات فراغت، بیشتر با کار در مزرعه و پرورش دام و طیور سپری می شود. ولی در جوامع شهری جوانان و نوجوانان کمتر درگیر اشتغالات و کارهای تولیدی می شوند و از این لحاظ فرصت و زمان بیشتری را در اختیار دارند. عامل آخری که می توان به آن اشاره کرد، بافت اجتماعی: جامعه شهری به علت گستردگی و گسترش ابعاد زمینی و فضای زندگی دارای کنش ها و واکنش ها و روابط اجتماعی خاص خود می باشند. ولی در جامعه روستایی به دلیل محدودیت مکانی و عدم گسترش فضای زندگی، نوع روابط حاکم بر این جامعه رابطه ای بسیار نزدیک و صمیمی است. ارزش ها و هنجارهای اجتماعی حاکم بر روستا از احترام خاصی برخوردار است و همه افراد سعی می کنند عرف های حاکم بر روستا را رعایت کنند؛ به عنوان مثال در جامعه شهری دوچرخه سواری برای بانوان امری عادی و طبیعی است و یکی از راههای گذران اوقات فراغت می باشد، ولی انجام آن در روستا نوعی نادیده گرفتن حرمت روستا محسوب می گردد (موظف رستمی، ۱۳۸۰: ۱۱۰ - ۱۱۲).

الگوی گذار در اوقات فراغت نوجوانان و جوانان

واضح است که عوامل گوناگونی دست به دست یکدیگر داده و بر نحوه ی گذران اوقات فراغت نوجوانان و جوانان تاثیر می گذارد. در آغاز کودکی، رفتار والدین اهمیت خاصی دارد، دوستان آینده، مدرسه، بزرگسالان دیگر و رسانه های گروهی، نقش بسیار مهم را در این میان ایفا می کنند. نگرش نسبت به اوقات فراغت در تعامل با دیگر افراد تکامل می یابد. بنابراین سال های پایانی کودکی را می توان دوره ی گذار در رفتار قانون مدار به حساب آورد که طی آن کودک می تواند با حرکت در میان گروه بندی های مختلف سنی در محیط های گوناگون گذران اوقات فراغت مانند پیشاهنگان و راهنمایان یا باشگاه های جوانان، نقش رهبر و رهرو را ایفا نموده و به کاوش رویاهای متفاوت اقتدار بزرگسالان و هنجارهای هم سالان بپردازد. بنابراین نوجوانی دوره ی اوج نیازهای اوقات فراغت است. جوانان در مقایسه با دیگر دوران های زندگی خود وقت آزاد، فرصت های بیشتر و شاید مسئولیت های کمتری داشته باشند. اما جوانان در این سنین به خاطر ضعف قدرت خرید، نداشتن امکانات حمل و نقل و محدودیت های ایجاد شده توسط والدین و قانون، با انواع موانع روبرو هستند. بنابراین باید بر تنوع در میان نوجوانان از لحاظ اشتیاق، انگیزه، نگرش و ارزش هایی که برای علایق و فعالیت های اوقات فراغت خویش قائلند، تاکید کرد.

روش تحقیق

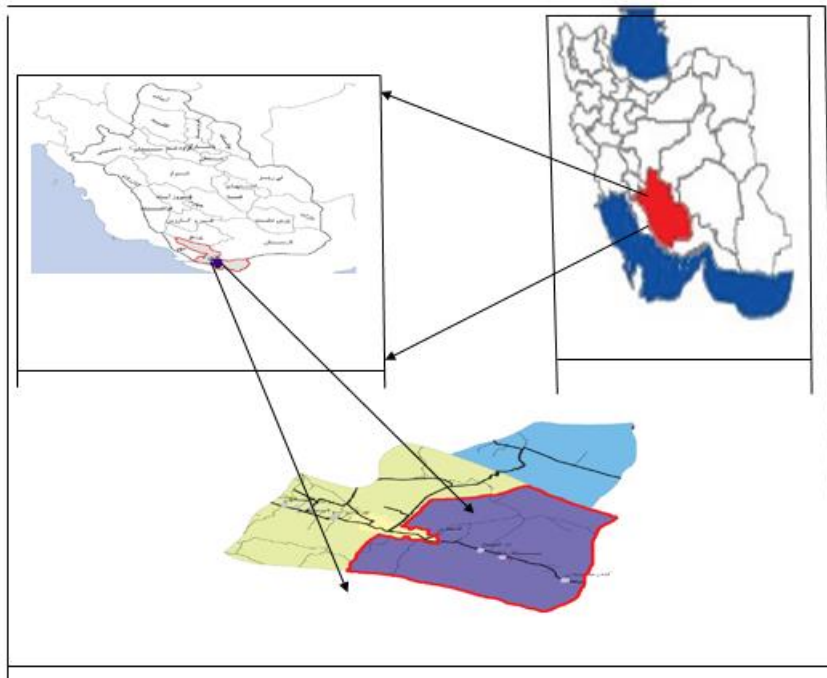
روش تحقیق در این پژوهش، توصیفی - تحلیلی است و نوع آن کاربردی است. شیوه گردآوری اطلاعات کتابخانه ای (اسنادی) و پیمایش است. برای شناخت پایایی (Reliability) سوالات تحقیق، ابتدا پرسشنامه مقدماتی را تست نموده و سپس این پرسشنامه را با لحاظ کردن نظرات متخصصان روش تحقیق، اصلاح و با لحاظ کردن نظرات کارشناسان مربوطه، پرسشنامه نهایی تهیه و اجرا گردید. به منظور تعیین پایایی ابزار پژوهش از روش آلفای کرونباخ استفاده شد. ضریب آلفای کرونباخ برابر با ۰/۸۴ به دست آمد که نشان دهنده قابلیت اعتماد و پایایی بالای مقیاس تهیه شده بود. دهستان سیگار ۲۵ روستا دارد که ۱۰۰۶۰ نفر جمعیت را دارا می باشند، روستاها را با توجه به

جمعیت و نزدیکی (فاصله) به یکدیگر به سه خوشه پنج تایی تقسیم کرده و با استفاده از روش نمونه گیری خوشه ای چند مرحله ای جامعه نمونه به صورت تصادفی انتخاب و مورد بررسی قرار گرفت، مقدار واقعی نمونه طبق فرمول نمونه گیری کوکران ۳۲۲ نفر می باشد. شیوه اجرای پرسشنامه به صورت مصاحبه حضوری و شخصی انجام گرفته است. در تجزیه و تحلیل داده ها با استفاده از نرم افزار آماری SPSS، ورود داده ها انجام شده و با استفاده از آزمون های آماری، رگرسیون، تی (T)، داده های پژوهش مورد بررسی قرار گرفته است.

در این تحقیق، اوقات فراغت با ۱۵ گویه در دو بعد فعالیت های فردی و جمعی سنجیده شده است که گویه ها عبارتند از بعد فردی (انجام کارهای هنری، ورزش، گوش دادن به رادیو، موسیقی، تماشای تلویزیون، ماهواره، مطالعه، استفاده از رایانه) و بعد جمعی (شرکت در مجالس مذهبی، شرکت در مهمانی، رفتن به پارک، شرکت در مهمانی، رفتن به سینما، مسافرت، ارتباط با دوستان)، همچنین به منظور سنجش رضایت از ۳ گویه (شامل رضایت از امکانات تفریحی، رضایت از گذران اوقات فراغت، آیا تا به حال با رفتن به یکی از مکان های تفریحی بعد از مدتی دوباره آن مکان را برای گذران اوقات فراغت خود انتخاب کرده اید) استفاده شده است و برای شناسایی ارتباط نزدیکی محل زندگی روستاییان با شهر، از عامل فاصله روستاها از شهر و میزان رفت و آمد روستاییان به شهر استفاده شده است.

برای ارزیابی طبقه ی اجتماعی، راه های مختلفی وجود دارد. در این مطالعه از روش ذهنی استفاده شده است که از پاسخ گویان پرسیده می شود که به نظر خودشان، به چه طبقه ای اجتماعی تعلق دارند. هم چنان که بروس کوئن نیز «روش ذهنی کارایی اش را در جوامع پهناور و ناهمگون، ثابت کرده است» (کوئن، ۱۳۷۰: ۱۷۹). در این مطالعه از پاسخگویان خواسته شده است که بگویند که در کدام یک از طبقات اجتماعی بالا، متوسط و پایین قرار دارند.

شهرستان لامرد از جمله هموارترین مناطق استان فارس است، شهرستان لامرد از شمال و شمال شرقی به شهرستان لارستان و از جنوب و جنوب شرقی به شهرستان گاویندی و شهرستان بندر لنگه و از سمت مشرق به شهرستان بستک و از طرف مغرب به شهرستان مهر محدود می گردد. آب و هوای شهرستان لامرد بسیار گرم و خشک است. شهرستان لامرد دارای سه بخش شامل مرکزی، اشکنان و علامرودشت می باشد. همچنین این شهرستان دارای هفت دهستان می باشد که دهستان سیگار در بخش مرکزی قرار گرفته است. بافت روستاهای آن طولی، در کنار محورهای ارتباطی اصلی به شهرستان شکل گرفته است.

شکل ۲: موقعیت دهستان سیگار در بخش مرکزی شهرستان لامرد

یافته های تحقیق

میزان اوقات فراغت پاسخگویان:

همانگونه که در جدول شماره ۲، نشان می دهد بیشترین درصد پاسخگویان میزان اوقات فراغت متوسطی (۵۵/۴ درصد) را داشته اند. این در حالی است که ۳۹/۸ درصد پاسخگویان، میزان اوقات فراغت خود را کم و خیلی کم و ۴/۸ درصد زیاد و خیلی

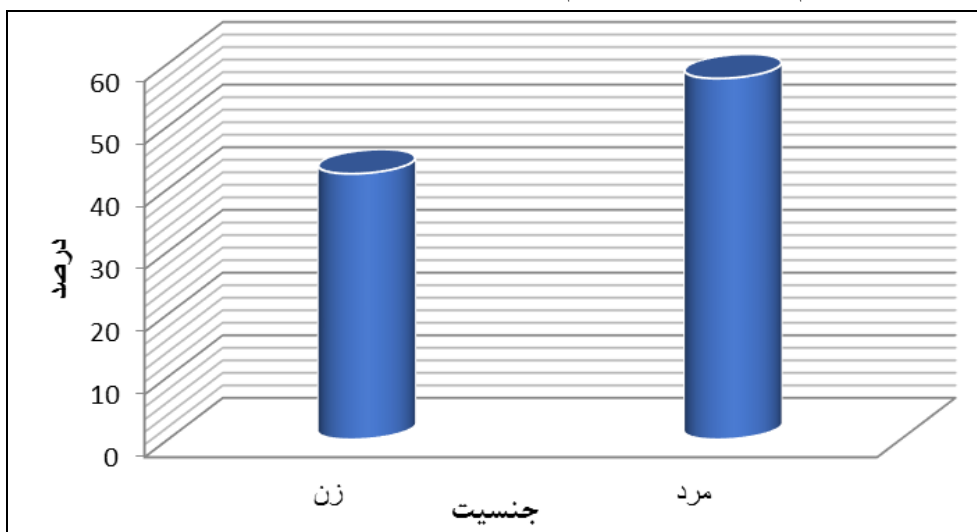
زیاد بیان کرده اند که در مجموع می توان نتیجه گرفت ۹۵/۲ درصد پاسخگویان دارای اوقات فراغت متوسط، کم و خیلی کم بوده اند.

جدول ۲- میزان گذران اوقات فراغت در بین پاسخگویان

درصد	اوقات فراغت
۳۹/۸	کم و خیلی کم
۵۵/۴	متوسط
۴/۸	زیاد و خیلی زیاد
۱۰۰	مجموع

منبع: یافته های میدانی نگارندگان

توزیع سنی پاسخگویان نشان می دهد که ۷۸/۴ درصد در فاصله سنی ۱۳-۲۵ سال می باشند، ۱۷/۲ درصد در بازه سنی ۲۶-۴۰ سال بوده و ۴/۴ درصد نیز افراد بالای ۴۰ سال می باشند. همچنین ۴۲/۴ درصد از پاسخگویان زن بوده و حدود ۵۷/۶ درصد از افراد مرد هستند. از نظر وضعیت تاهل ۷۲/۳ درصد پاسخگویان مجرد و ۲۷/۷ درصد را افراد متأهل تشکیل می دهند. بر حسب میزان تحصیلات، ۱۱/۲ درصد بی سواد، ۸۴/۶ درصد زیر دیپلم و ۴/۲ بالاتر از دیپلم می باشند.

شکل ۳: نمودار توزیع پاسخگویان بر حسب جنسیت

فرضیه اول: بین میزان اوقات فراغت روستاییان و جنسیت رابطه معنی داری وجود دارد.

جدول شماره ۱ نتایج آزمون مقایسه ی میانگین میزان اوقات فراغت پاسخگویان را بر حسب جنسیت آن ها نشان می دهد. یافته ها رابطه ی بین دو متغیر فوق را مورد تایید قرار می دهد. به بیان دیگر مقدار t و سطح معنی داری ($Sig < 0/001$) نشان دهنده ی آن است که رابطه ی فوق در سطح بیش از ۹۹ درصد اطمینان معنی دار می باشد. میانگین نمره ی فعالیت های اوقات فراغت مردان ۹/۲۹۸ است، اما این میانگین برای دختران ۶/۸۵۵ است. بنابراین مردان زمان بیشتری را صرف فعالیت های اوقات فراغت می کنند.

جدول شماره ۱- آزمون تفاوت میانگین میزان گذران اوقات فراغت بر حسب جنسیت

متغیر	فراوانی	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معنا داری
مرد	۱۴۵	۹/۲۹۸	۷/۲۲۱	۳/۴۲۲	۰/۰۰۱
زن	۱۶۵	۶/۸۵۵	۴/۱۸۵		

منبع: یافته های میدانی نگارندگان

فرضیه دوم: رضایت فرد از فراغت اثر معناداری بر میزان گذران اوقات فراغت دارد.

جدول شماره ۲، بیانگر رابطه متغیر رضایت و میزان اوقات فراغت با استفاده از آزمون ضریب رگرسیون می باشد. همانطور که مشاهده می شود ضریب بتا حاکی از آن است که میزان تاثیر رضایت فرد ۰/۲۵ می باشد که جهت تاثیر گذاری نیز مثبت است و نشان دهنده این است که رضایت فرد در پیش بینی میزان اوقات فراغت، تاثیر مستقیمی دارد. مقدار Sig کمتر از ۰/۰۵ است و نشان دهنده اینکه دلایل کافی برای رد فرضیه موجود نیست و فرضیه پذیرفته می شود. نتیجه آزمون دوربین واتسن مقدار آماره ۲/۰۲ را نشان می دهد که به عدد ۲ نزدیک است. بنابراین فرض استقلال باقیمانده ها (خطا) رعایت شده همچنین معناداری رگرسیون با $Sig: 0/009$ نشان دهنده قابلیت تعمیم آن به جامعه ی آماری است.

جدول شماره ۲- ضرایب رگرسیون رابطه میان رضایت فرد و میزان اوقات فراغت

سطح معناداری	مقدار t	انحراف استاندارد	ضریب بتای استاندارد	ضریب بتا	ضریب ثابت
۰/۰۰۷	۲/۵۴	۰/۷۱	۰/۲۳	۱/۹۷	۲۷/۶۶

منبع: یافته های میدانی نگارندگان

فرضیه سوم: نزدیکی محل زندگی روستاییان با شهر اثر معناداری بر گذران اوقات فراغت دارد.

همانطور که جدول شماره سه نشان می دهد به منظور سنجش رابطه دو متغیر نزدیکی محل زندگی به شهر و میزان اوقات فراغت پاسخگویان از آزمون رگرسیون استفاده شده است. ضریب بتا حاکی از آن است که میزان تاثیر شاخص نزدیکی محل زندگی به شهر ۰/۳۱ می باشد که جهت تاثیر گذاری آن نیز مثبت است و نشان دهنده آن است که نزدیکی محل زندگی به شهر در میزان گذران اوقات فراغت تاثیر مستقیم دارد. مقدار معنی داری کمتر از ۰/۰۵ است و نشان می دهد که دلایل کافی برای رد فرضیه موجود نیست و فرضیه پذیرفته می شود. یعنی هر چه محل زندگی به شهر نزدیک تر باشد، افراد گذران اوقات فراغت بیشتری دارند و بالعکس.

جدول شماره ۳- تفاوت میانگین میزان اوقات فراغت بر حسب نزدیکی محل زندگی به شهر

سطح معناداری	مقدار t	انحراف استاندارد	ضریب بتای استاندارد	ضریب بتا	ضریب ثابت
۰/۰۰۱	۳/۳۴۲	۰/۰۰۲	۰/۳۱	۰/۰۰۸	۲۸/۸۲

منبع: یافته های میدانی نگارندگان

فرضیه چهارم: بین طبقه اجتماعی روستاییان و گذران اوقات فراغت آنها رابطه وجود دارد.

بر اساس فرضیه ی چهارم تحقیق رابطه ی معنی داری بین طبقه ی اجتماعی و فعالیت های اوقات فراغت وجود دارد. جدول شماره ۴، نشان دهنده ی نتایج آزمون تفاوت میانگین فعالیت های اوقات فراغت روستاییان بر حسب طبقه ی اجتماعی آن هاست. مقدار (t=۵/۷۶۵) و سطح معناداری (Sig:۰/۰۰۱) بیان کننده ی آن است که بین دو متغیر یاد شده رابطه ی معنی داری وجود دارد. به عبارتی، افرادی که بر این باور بودند که طبقه اجتماعی آن ها بالا است، نسبت به دو طبقه ی دیگر میانگین بالاتری در گذران اوقات فراغت داشته اند. همچنین همان طور که جدول نشان می دهد، افرادی که دارای طبقه ی اجتماعی می باشند نسبت به افرادی که در طبقه ی پایین قرار دارند، فعالیت های بیشتری را در هنگام اوقات فراغت خود انجام داده اند. لذا فرضیه چهارم تایید می شود.

جدول شماره ۴- رابطه میان طبقه اجتماعی و میزان اوقات فراغت

متغیر	میانگین	انحراف معیار	مقدار t	سطح معناداری
پایین	۹/۸۷۱۳	۵/۷۸۵۵۵	۵/۷۶۵	۰/۰۰۱
متوسط	۹/۷۹۶۴	۵/۷۲۰۰۸		
بالا	۱۴/۸۰۵۰	۸/۳۷۶۲۲		

منبع: یافته های میدانی نگارندگان

نتیجه گیری

در جهان پر تنش امروز که انسان ها به دلیل مشغله ی فراوان، همواره احساس خستگی می کنند، اهمیت اوقات فراغت بر همگان روشن است. فراغت می تواند تاثیر مثبتی بر زندگی افراد بگذارد تا از زندگی خود لذت برند. این تاثیر به فرد منتهی نشده، بلکه چون افراد، جامعه را تشکیل می دهند، فراغت مناسب به برنامه ی کلان هر جامعه نیز کمک خواهد کرد (پور اسماعیل، ۱۳۸۵: ۱۸۳). این مقاله بر اساس مرور زمینه های گذران اوقات فراغت، به بررسی آن شرایطی می پردازد که رفتارها و کنش های گروه هدف، در میزان گذران اوقات فراغت تاثیر می گذارند. در حقیقت در گذشته در مناطق روستایی به دلیل سختی تامین معاش و کم یابی و نایابی منابع، موجب شده که بیشترین زمان زندگی صرف تلاش برای زنده ماندن شود. با آغاز دوران جدید (تمدن صنعتی) موجب شد حوزه کار از مزرعه و کارگاه های کوچک خانوادگی به کارخانه ها انتقال یابد. زمان کار طولانی و نزدیک به ۷۵ ساعت در هفته بود، رفته رفته با بهبود ابزارهای فنی و اختراع و ابداع وسایل جدید، ماشین جای انسان را در انجام کار گرفته و زمان آن کاهش یافت در نتیجه زمانی را تحت عنوان «فراغت» ایجاد نمود.

نوجوانان و جوانان برای آزاد کردن انرژی تراکمی که در وجودشان انباشته است، نیاز اساسی به اوقات فراغت، تفریح و گردش دارند، نیازهای آنها در این زمینه انکار ناپذیر است و نمی توان به جای پاسخ مناسب، نیازهایشان را سرکوب کرد. در مناطق شهری جوانان با شرکت در فعالیت های هنری (موسیقی، نقاشی، خیاطی)، فعالیت های تفریحی (گردشگری، رفتن به پیک نیک، رفتن به سینما و تفریحات اینترنتی)، فعالیت

های وقت گذرانی (بازی های کامپیوتری، قدم زدن در پارک ها، نشستن در کافی شاپ ها) و فعالیت های ورزشی (رفتن به استادیوم، رفتن به باشگاه ورزشی، دوچرخه سواری، شنا، اسکی و ...) اوقات فراغت خود را می گذرانند. ولی در مناطق روستایی به دلایل مختلف که به آنها اشاره می شود، این امکانات جهت گذراندن اوقات فراغت وجود ندارد که این خود باعث سرخوردگی، انزوا و مشکلات روحی، روانی زیادی برای نوجوانان و جوانان روستایی می شود. در نهایت با دیدن جاذبه ها و امکانات شهری سعی در مهاجرت از روستا به شهر می کنند. از جمله این مشکلات: عامل ساختاری، سازمانی (عدم وجود امکانات و تجهیزات، کمبود منابع مالی، نبود برنامه ریزی و نظارت دقیق مسئولین)، عامل فرهنگی (جذاب و جالب نبودن برنامه ها، عدم مشارکت جدی مردم و موسسات و نهادهای غیر دولتی در تدوین)، وضع اقتصادی و اجتماعی نامطلوب خانواده ها (بی توجهی به اوقات فراغت، عدم آگاهی از اهمیت آن، نبود زمینه های انگیزشی مادی و مالی)، عدم اطلاع رسانی درست (نبود یا کمبود تبلیغات مفید، نبود متولیان امور جوانان به عنوان مسئول مستقیم اوقات فراغت، کمبود برنامه ریزی آموزشی در زمینه گذران اوقات فراغت)، کمبود امکانات و تجهیزات و... در نهایت اینکه اگر ما باور داریم که روستا محور تولید کشور است، فارغ از دیگر بحث های اجتماعی، فرهنگی، سیاسی و امنیتی لازم است که به این نیاز (اوقات فراغت)، کودکان، نوجوانان و جوانان مناطق روستایی توجه بیشتری شود.

از بررسی مقوله اوقات فراغت در دهستان سیگار شهرستان لامرد نتیجه می گیریم که میزان اوقات فراغت در بین روستاییان در حد متوسطی قرار دارد و جنسیت با اوقات فراغت دارای رابطه ی معناداری است. به عبارت دیگر میزان اوقات فراغت بین زنان و مردان متفاوت می باشد. در واقع زنان و دختران همیشه در فرهنگ مرد سالارانه ی ما از استقلال فردی کمتری بهره برده اند. همچنین در بیشتر موارد، نخستین مسئولیت زنان، ساماندهی امور خانه و انجام کارهای آن است. مسئولیت های خانگی به گونه ای است که تنظیم و مشخص کردن مرز کار از اوقات فراغت را دشوار می سازد. بنابراین، باعث

تکه تکه شدن اوقات فراغت می شود. همچنین میزان رضایت از گذران اوقات فراغت تاثیر مثبت و معناداری بر میزان گذران اوقات فراغت دارد، یعنی اگر فرد از تجربیات قبلی گذران اوقات فراغت سابقه ذهنی خوبی داشته باشد، بیشتر احتمال دارد به تکرار رفتار فراغتی بپردازد. بر اساس فرضیه سوم بین نزدیکی محل زندگی روستاییان با شهر و گذران اوقات فراغت رابطه وجود دارد و در واقع با توجه به امکانات و تجهیزات و جاذبه هایی که در شهر وجود دارد کم کم جامعه روستایی و به ویژه جوانان روستایی را شبیه خود کرده و به سمت خود بکشاند و این امر باعث می شود که جامعه روستایی از نظر اجتماعی و فرهنگی شبیه به شهر شود و در نهایت موجب مهاجرت جامعه روستایی به سمت شهر و خالی شدن روستاها بیانجامد و جامعه روستایی را از جامعه تولیدی به سمت جامعه مصرفی بکشاند.

همچنین نتایج این تحقیق نشان می دهد بین طبقات مختلف روستایی و میزان اوقات فراغت رابطه وجود دارد. دلایل اتخاذ چنین الگوهای متفاوت فراغتی می تواند ارزش های اقتصادی- اجتماعی متنوع طبقات مختلف جامعه روستایی و مجموعه های فرصتی متفاوت در دسترس طبقات مختلف اقتصادی- اجتماعی باشد.

منابع

- ۱- ابراهیمی، قرابانعلی و رقیه مسلمی پطرودی، (۱۳۹۰)، «اوقات فراغت، سرمایه فرهنگی زنان»، فصلنامه زن و در توسعه و سیاست، دوره ۹، شماره ۴، تهران، صص ۷۳-۹۱
- ۲- احمدی، محمود، (۱۳۸۵)، اقتصاد اوقات فراغت، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه آزاد اسلامی مشهد
- ۳- پور اسماعیل، احسان، (۱۳۸۵)، «بهره وری از اوقات فراغت با توجه به نظرات جامعه شناسان و مقایسه ی آن با آموزه های وحیانی»، مجله پژوهش دینی، شماره چهاردهم، صص ۲۹۷-۱۸۳
- ۴- پور سلطانی زرنندی، حسین، غیبی زاده، آزاده، (۱۳۸۹)، اوقات فراغت، انتشارات ورزش، بامداد کتاب، تهران

- ۵- تپا، مجتبی، (۱۳۸۸)، « بررسی رابطه پایگاه اجتماعی - اقتصادی و چگونگی گذران اوقات فراغت در بین دانشجویان جوان ۱۸-۲۹ سال دانشکده علوم اجتماعی علامه طباطبایی، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبایی تهران
- ۶- تندنویس، فریدون، (۱۳۷۵)، « نحوه گذران اوقات دانشجویان دانشگاه های کشور با تاکید بر فعالیت های ورزشی»، رساله دکتری تربیت بدنی و علوم ورزشی، دانشگاه تهران
- ۷- جلالی فراهانی، مجید، (۱۳۸۸)، مدیریت اوقات فراغت و ورزشهای تفریحی، موسسه انتشارات، دانشگاه تهران
- ۸- دهخدا، علی اکبر، (۱۳۳۹)، لغت نامه، چاپ سوم، نشر نی، تهران
- ۹- رفعت جاه، مریم، (۱۳۸۴)، « جنسیت و اوقات فراغت در عرصه های زندگی شهری»، فصلنامه انسان شناسی، شماره ۴، تهران، صص ۷۳-۶۱
- ۱۰- ساروخانی، باقر، (۱۳۷۰)، دایره المعارف علوم اجتماعی، انتشارات کلیمان، تهران
- ۱۱- صادقی، رسول، بلالی، اسماعیل و احمد محمد پور، (۱۳۸۹)، « نابرابری اجتماعی در حوزه فراغت»، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال دهم، شماره ۳۹، تهران، صص ۳۸۹-۳۵۷
- ۱۲- عطائی سعیدی، حامد، ناصری راد، محسن، محبی، سیده فاطمه (۱۳۸۸): « اثر سنجی برنامه های اوقات فراغت دختران دانش آموز مطالعه موردی استان خراسان شمالی»، فصلنامه مطالعات راهبردی زنان، شماره ۴۴، تهران، صص ۲۰۵-۲۳۸
- ۱۳- فرج الهی، نصرت الله، (۱۳۷۳)، « بررسی جایگاه تربیت بدنی در گذران اوقات فراغت دانشجویان دختر دانشگاه تهران»، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشکده تربیت بدنی، دانشگاه تهران
- ۱۴- فکوهی، ناصر، انصاری مهابادی، فرشته، (۱۳۸۲)، « اوقات فراغت و شکل گیری شخصیت فرهنگی نمونه موردی دو دبیرستان دخترانه شهر تهران»، نشریه نامه انسان شناسی، شماره ۴، تهران، صص ۹۰-۶۱
- ۱۵- کوهستانی، حسینعلی و خلیل زاده، علی، (۱۳۸۷)، پژوهش در اوقات فراغت و راههای بهره برداری از آن، نشر تیهو، تهران
- ۱۶- کیویستو، پیترا، (۱۳۸۰)، اندیشه های بنیادی در جامعه شناسی، ترجمه: منوچهر محسنی، انتشارات نشر نی، تهران
- ۱۷- کوئن، ب، (۱۳۷۰)، درآمدی بر جامعه شناسی، ترجمه ی محسن ثلاثی، نشر فرهنگ معاصر، تهران

۱۸- سازمان ملی جوانان، (۱۳۸۱)، پروژه بررسی وضعیت اوقات فراغت جوانان، انتشارات سازمان ملی جوانان، تهران

۱۹- موظف رستمی، محمد علی، (۱۳۸۰)، اصول برنامه ریزی اوقات فراغت، انتشارات گویه، تهران
۲۰- منادی، مرتضی، (۱۳۸۶)، « اوقات فراغت و چالش های جهانی شدن مقایسه دو نسل»، مجله

مطالعات فرهنگی و ارتباطات، شماره ۸، تهران، صص ۱۶۵-۱۳۱

21- Gross, Edward (1961): A Funtional Approach to Leisure Analysis Social Problems, Vol.9, No. 1, pp 2-8, Published by: University of California press on behalf of the Society for the Society for the Study of Social Problems Stable URL: [http:// www .jstor .org/ stable/799417](http://www.jstor.org/stable/799417).

22- G. Lee, Yoon and Bhargava, Vibha (2004).” Leisure Time: Do Married and Single Individuals Spend It Consumer Sciences Research Journal Differently?” Family and Vol.32:254-174

23- Hunnicutt, B.K. (1988): Work without End: Abandoning Shorter Hours for the Right to Work, Temple University Press, Philadelphia

24- Larrabee, E,R,(1961) Lass Leisure, the Free Press Glecoe Illiois.

25- Lipplo Bodo, 1995, Die Bedeutung der Freizeit in der modern Gesellschaft aus Sozialethisgher Perspektive. Lizentiatsarbeit Zur Erlangen des Lizentiats der Theologie an der Katholisch – Theologischen Fakultat der Ludwig – Maximilians – Universitat Munchen, Parker. S: Leisure and Work, Georg Allen and Unwin london

26- Roberts, K, 1999, The Pluralist Scenario, Sociology of Leisure, eds: C.Critcher,P. Bramham and A. Tomlinson, London and New York E and FN Spon and Routledge.

27- Wegner, Lisa & Alen J. Flisher & Martie Muller & Carl, Lombard (2006), ” Leisure Boredom and Substance Use among High School Students in South Africa”, Journal of Leisure Research, vol.38,No.2,P.249-266.